

K ROZŠÍRENIU EURÓPSKEJ ÚNIE NA VÝCHOD

Michael Dauderstädt
Barbara Lippert

1995

Nadácia Friedericha Eberta, Maróthyho 6, 811 06 Bratislava
Vydavateľ: Friedrich-Ebert-Stiftung, Bonn
Redakcia: Albrecht Koschützke

C 96 - 01907

ÚVODOM

Nadácia Friedricha Eberta so sídlom v Bratislave začala v poslednom čase venovať zvýšenú pozornosť otázkam, ktoré súvisia s vnútorným vývojom Európskej únie a s problematikou vzťahov Slovenskej republiky, resp. ďalších asociovaných štátov východnej a strednej Európy k EÚ.

V tejto súvislosti sme v roku 1995 usporiadali niekoľko stretnutí, ktoré sa venovali problémom vnútornej reformy EÚ (J.Janning) resp. regionálnej a menovej politike EÚ (W.Pini). Texty, ktoré boli pripravené na tieto podujatia zverejňuje týždenník Trend v rámci svojej prílohy Trend - Dokumenty.

Na jeseň tohto roka pripravujeme semináre a prednášky k problematike poľnohospodárskej politiky EÚ alebo k otázkam tzv. východného rozšírenia EÚ. Ku všetkým diskutovaným tématom pozývame na jednej strane popredných európskych odborníkov, ktorí majú skúsenosti z pôsobenia v európskych inštitúciach (resp. s nimi v dlhodobom kontakte), a na strane druhej slovenských odborníkov z centrálnych orgánov, ako aj z hospodárskych, politických a vedeckých kruhov. Výsledky týchto podujatí budú tiež publikované v Tende.

Nadácia Friedricha Eberta chce publikovať štúdie k európskej problematike aj nezávisle na podujatiach poriadaných na Slovensku. Ako prvý "working paper" si Vám dovoľujeme predložiť štúdiu našich bonnských kolegov Michaela Dauderstädt a Barbary Lippert týkajúcu sa prípravovaného rozšírenia EÚ. Autori sa zaobrajú problémom postupnosti tohto procesu, najmä v súvislosti so záujmami Nemecka. Štúdia bola vypracovaná v marci 1995 pre potreby centrály Nadácie Friedricha Eberta v Nemecku.

Veríme, že predkladaný materiál bude nielen informáciou, ale aj analytickým podnetom každému, kto sa v tej či onej podobe zaobráva procesom približovania Slovenskej republiky k Európskej úni. Ďalšie podobné štúdie plánujeme zverejňovať.

V Bratislave, 26. júna 1995

Za Nadáciu Friedricha Eberta v Slovenskej republike

Dr. Kurt-Peter Schütt

Michael Petrás

Perspektívy nemeckej zahraničnej politiky

Diferencovanie prístupu pri integrovaní

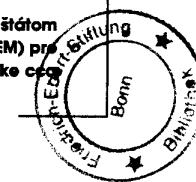
Stratégia postupného rozširovania EÚ na východ

Michael Dauderstädt a Barbara Lippertová

Marec 1995

- * EÚ sa rozhodla pre rozšírenie na východ. Tým sa vylúčila možnosť, aby sa Nemecko pokúsilo integrovať štaty strednej a východnej Európy (SVE), ktoré sú pre jeho bezpečnosť veľmi dôležité, vo vlastnej rézli. To by mohlo EÚ ohrozil.
- * Rýchle a prioritné rozšírenie na východ, ktoré nezohľadňuje proces interných reform EÚ, pôsobí kontraproduktívne. Ak si EÚ ponechá svoje súčasné inštitucionálne usporiadanie, svoju agrárnu politiku a systém štrukturálnych a cohézných fondov, rozšírenie EÚ na východ by malo dramatické dôsledky na rozpočet a akcieschopnosť Únie.
- * Rozhodnutie o rozšírení musí byť differencované podľa jednotlivých krajín: Plné, alebo dokonca rýchle a súčasné členstvo v EÚ nesmie byť prísľubom pre všetky štaty. Medzi EÚ a kandidátmi na vstup sa musí rozvinúť tvorivá prípravná kooperácia s integratívnymi tendenciami. Ponúkať možno rôzne formy kooperácie, napr. pridružené členstvo, častočné členstvo, "záväznený vstup" a pod.
- * Nemecko by malo svoju úlohu obhajcu vstupu do EÚ obmedziť najprv na Višegrádskej štvorku a Slovinsko, aby svoju dôveryhodnosť neohrozilo tým, že sa zasadí za nerealistické bombastické opcie rozšírenia.
- * Členstvo v EÚ je odrazovým mostíkom pre členstvo v ZEÚ (Západoeurópska únia), nie však pre vstup do NATO. Rozšírenie EÚ na východ a vstup do NATO sa musia oddeliť. Popri tom musí EÚ naplniť politickým životom svoje partnerstvo s Ruskom.
- * Z obchodnopolitického hľadiska je v súčasnosti oblasť SVE pre EÚ bezvýznamná. Obchodná výmnena so štátmi SVE zodpovedá výmene tovaru so Švajčiarskom. Dlhodobo väčšia oblasť SVE ponúka EÚ príležitosť výrobnej kooperácie, ktorá by zvýšila jej konkurenčnosť.
- * Rozšírením na východ sa presunie ťažisko EÚ v strednej Európe, čo posilní centrálnu poziciu Nemecka v politickej, hospodárskej i geografickej oblasti. EÚ získa periférnych členov a členov s nízkou výkonnosťou, zníži sa jej homogenita a nadobudne výraznejšie črtu rozvojového spoločenstva. Najmä Francúzsko by sa mohlo cítiť ako okrajový štát EÚ.
- * Postupný vstup krajín do EÚ zohľadňujúci situáciu v tej ktorej krajine spôsobí ešte väčšie rozpoloženie východoeurópskej a stredo-európskej oblasti a možno posunie i hranicu chudoby a bezpečnosti. Je potrebné zabrániť destabilizačnému krajín SVE, ktoré ešte nebudú členmi EÚ.
- * Rozšírenie na východ znamená prevod cca 13 mld ECU (= cca 26 mld DEM) šiestim štátom SVE, s ktorými bola podpísaná asociačná dohoda a 86 mld ECU (= cca 172 mld DEM) pre štát SVE-SNS. Pre spolkový rozpočet by to znamenalo ročne ďalšie výdavky vo výške cca 20-55 mld. DEM.

C 96 - 01907

Súhrn

Postupné rozšírenie na východ je v záujme Spolkovej republiky Nemecko. Rozšírenie sa však môže a má uskutočňovať len strednodobo, s partnermi a nie proti partnerom EÚ. V dohľadnom čase by sa malo týkať len asi troch až piatich stredoeurópskych a východoeurópskych štátov, ktoré dosahujú výrazné úspechy v transformácii.

Cestou k tomuto cieľu je dvojité stratégia reformy, ktorá na jednej strane podporuje urýchlenie reformy samotnej EÚ a na druhej strane urýchlenie transformácie v štátach strednej a východnej Európy. Popri tom musí EÚ naplniť politickými aktivitami svoje partnerstvo s Ruskom.

Záujem Nemecka

Rozšírenie na východ bude pre Nemecko veľkým prínosom v politickej i hospodárskej oblasti. Stabilita v štátach SVE a ich hospodárska integrácia pomôže najviac Nemecku. Destabilizácia ho priamo ohrozí. Členstvo v EÚ je ideálnou šancou na stabilitu a integráciu.

Bez rozšírenia EÚ o štáty SVE by sa Nemecko mohlo a muselo pokúsiť podporiť stabilitu a integráciu SVE štátnymi opatreniami. To by priviedlo Spolkovú republiku Nemecko, z hľadiska európskej politiky, do nebezpečnej situácie. **Vzhľadom na existenčné hospodárske a politické väzby Nemecka k západnému štátom, môže Spolková republika Nemecko sledovať svoju východnú politiku len spoločne so svojimi susedmi z EÚ a - najmä v oblasti bezpečnostnej politiky - spoločne s USA.**

Rámcové podmienky

Rýchle a prioritné rozšírenie na východ, ktoré nezohľadňuje proces internej reformy EÚ, pôsobí vzhľadom na očakávané politické a hospodárske bumerangové efekty, kontraproduktívne. Ak si EÚ ponechá svoje súčasné inštitucionálne usporiadanie, svoju agrárnu politiku a systém štrukturálnych a cohéznych fondov, rozšírenie na východ by malo na rozpočet a akcieschopnosť spoločenstva dramatické dôsledky. Na druhej strane je EÚ pre štáty SVE jedinou možnosťou "kotvou" stability a modernizácie.

Vzhľadom na možnosť vstupu štátov SVE potrebuje Európska únia dôkladnú reformu inštitúcií a posilnenie zahraničnej a bezpečnostno-politickej identity svojich členov. Len únia, ktorá si v intenzívnej a dôkladnej diskusií vysníasť svoju "konečnú orientáciu", sa môže seriózne odvážiť zaoberať sa alebo dokonca vyriešiť problémy, ktoré vzniknú vstupom štátov SVE.

Stratégia

Rozšírenie na východ musí prebiehať postupne a strednodobo. "Núdzové prijatie" štátov SVE do EÚ by bolo akceptovateľné nanajvýš v skutočnej krízovej situácii (reakčný prevrat v Rusku).

Po rozhodnutí Essenského summittu rozšírif prídruženie aj na pobaltské štáty a Slovensko, je malo argumentov proti tomu, aby sa Európske dohody uzavreli i s Albánskom a neskôr aj následníckym štátmi Juhoslávie, pokiaľ budú robíť demokratickú vnútornú a mierovú zahraničnú politiku. Na druhej strane je potrebné v rámci tejto skupiny štátov zachovať diferenciáciu. **V každom prípade by malo Nemecko v dohľadnom čase obmedziť svoju úlohu obhajcu pre vstup do EÚ na susedné štáty Vlăsegárdskej štvorky a Slovensko, ktoré sú potenciálne spôsobilé pre vstup. Nemalo by svoju dôveryhodnosť ohrozil zasadnením sa o bombastickej ceste rozšírenia.**

Pravidlo by malo znieť: EÚ podporuje procesy reform vo všetkých štátoch SVE. V rámci stratégie priblížovania spája pomoc pri reformách najúspešnejším krajinám s prísľubom vstupu. Posilňuje kooperáciu vzťahy pred dosiahnutím plného členstva s perspektívou celoeurópskeho vnútomohého trhu a podpory regionálnej kooperácie.

Nové akcenty

V nemeckom záujme je dvojité stratégia reformy, reforma EÚ a finančná podpora, ktorá umožní úspešnosť transformácie v štátach SVE. Vstup štátov SVE do EÚ má výhľady na úspech len po uskutočnení výrazných reformných krokov. Príprava štátov SVE na vstup do EÚ, spôsobí členským štátom značné výdavky ešte pred rozšírením Únie. Ak sa chce EÚ vynúriť "zlatnenému vstupu" štátov SVE, musí, ak chce dokázať serióslosť svojho záujmu o rozšírenie, znášať časť nákladov na adaptáciu pred vstupom.

Prioritu majú inštitucionálne reformy a hospodárska výkonnosť EÚ. Pokrok pri prehľadovaní ako aj rozšírení brzdí permanentná vysoká nezamestnanosť a nízka konkurenčnosť. Rozšírenie o štáty Vlăsegárdskej štvorky nepredpokladá, že všetky štaty spoločenstva budú postupovať v zmysle Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky (GASP).

Vstup do EÚ znamená pre štáty SVE ziskanie bezpečnosti. To platí aj pre prípad, keď bude rozvoj spoločnej obrany v dôsledku reformy Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky prebiehať až po vstupe štátov SVE. **Členstvo v EÚ je odrazovým mostíkom pre členstvo v ZEÚ (Západoeurópska únia), ale nie pre vstup do NATO.**

Z čistu bezpečnostno-politickej dôvodov by prichádzalo do úvahy i členstvo štátov SVE, ktoré ešte nesplňajú hospodárske predpoklady pre členstvo v EÚ, v ZEÚ (alebo NATO). Mohli by sa spoľahliať na podporu svojich partnerov v týchto organizáciach. Práve v takýchto prípadoch sú primeranejšie prechodné opatrenia, ktoré sú flexibilne prispôsobujú bezpečnostnej situácii v celej Európe, ako sú spojovanie vstupu do EU a NATO.

Prešadzovanie stratégie dvojitej reformy naraží na problémy. Štáty SVE skepticicky posudzujú každú strategiu, ktorá predpokladá výdrž. Pre väčšinu partnerov EÚ neposkytuje výzva "rozšírenie na východ" dostať argumentov za potrebnú a dôslednú reformu EÚ. Spolková vláda musí preto so zreteľom na vládnu konferenciu EÚ v roku 1996 ponúknut ďalšie podnety na prehľadenie EÚ. Na vládnej konferencii je žiadúca nemecko-francúzska iniciatíva a spolupráca.

1. Záujem Nemecka

1.1 Životne dôležité záujmy a mimoriadna zraniteľnosť

Nemecko má na hospodárskom ozdravení a upevnení demokratických pomerov v štátach SVE životne dôležitý bezpečnostno-politickej záujem. Zo všetkých štátov EÚ má Nemecko, z hľadiska na svoju geografickú polohu, relativne najväčšie šance na hospodárske a obchodno-politicke prepojenie so štátmi SVE. Zároveň je relatívne silno zraniteľné v prípade politickej nestability a hospodárskeho úpadku v tomto regióne.

Toto pozadie vysvetľuje aj mimoriadny záujem na preventívnej politike, ktorá v správny čas rozpozná a bráni sa protiopatreniam "spill-over" rizikám, ako je pretrávajúce migrácia z Východu na Západ. Iné riziká, napr. katastrofy v jadrových elektráračach, by sa Nemecka dotkli sice podobne ako celej západnej Európy, v Nemecku je však ohrozenie vnímané intenzívnejšie.

Nemecko preto vo vlastnom záujme sleduje v rámci EÚ aktívnu politiku prevencie a doplnilo ju o množstvo bilaterálnych poradenských a podporných opatrení. Z politických dôvodov potrebuje, aby ich akceptovali partneri EÚ a z hospodárskych dôvodov potrebuje rozdenenie nákladov medzi štáty G-24.

Okrem toho spolková vláda uznáva vo veľkonych politických prehláseniacach svoju mimoriadnu zodpovednosť a zaviazala sa, prevažne zmluvne, k silnej politickej a finančnej angažovanosti pre transformujúce sa spoločnosti a ich zapojenie do európskeho inštitucionálneho procesu.

Podpora Nemecka je vyjadrená napr. vo finančných prísľuboch, ktoré svojimi 37,5 mld. DEM ďaleko prevyšujú prísľuby ostatných krajín. Aj v obchode s priamych investiciach v štátach SVE je Nemecko v EÚ na prvom mieste. Medzi krajinami OECD (Organizácia pre hospodársky spoluprácu a rozvoj) je najdôležitejším partnerom s cca 50%

podielom na obchode EÚ so štátmi SVE. Z tohto dôvodu získava, z hľadiska partnerov v EÚ, najväčší prínos zo súčasnej asociačnej politiky, ako aj z budúcej politiky rozširovania EÚ, Nemecko.

Nemecko sa nemôže a nechce vyhýbať hospodárskemu a politickému prepojeniu so štátmi SVE, ale musí ho vytvárať na základe integrácie so Západom. Vzhľadom na obavy zo samostatnej nemeckej cesty a nemeckého vplyvu v štátach SVE by bolo rozšírenie EÚ na východ opatrením, ktoré by vzbudilo dôveru tak Východu ako aj Západu.

1.2 Stratégia dvojitej reformy

Pre optimálnu stratégiu - prehľadenie integratívneho procesu EÚ za účelom rozšírenia - sa politickej a hospodárskej situácie v európskej oblasti značne skomplikovala vzhľadom na štrukturálne problémy a politické rozpory. Argumenty za túto stratégiu však platia i ďalej, musia sa však definovať v dĺžom časovom období konkrétnymi čiastkovými krokmi a spojiť so stratégiou dvojitej reformy. Vládna konferencia v roku 1996 musí byť v znamení tejto stratégie dvojitej reformy. Štátom ED (Európskej dohody) by sa mohol na tejto konferencii ponúknut štatút pozorovateľa. Multilaterálny dialóg by prinajmenšom umožnil, v rámci štrukturovaných vzťahov štátov ED k inštitúciám EÚ, vytvoriť fórum pre deklarovanie záujmov a prednesenie návrhov.

Nemecko vystupuje vo všeobecnosti ako obhájca rozšírenia EÚ. A to aj vtedy, ak nejde o jeho životne dôležitý záujem, ako v prípade pobaltských štátov. Táto politika spôsobuje dilemu o jeho dôveryhodnosti, lebo nemôže požadovať štátov SVE splniť bez súhlasu partnerov EÚ. Tým sa zvýši účinnosť a obavy o nemeckú dominantu v EÚ a Európe. Záujmy Nemecka o jednotlivé štáty SVE sú differencovanéjšie, ako by sa mohlo zdieť na základe paušálnych príhovarov za vstup. Realistické politické hľadisko odporúča Nemecku, aby na jednej strane ako člen EÚ informovalo štátov SVE o záujmoch štátov EÚ a na druhej strane štátov EÚ o jednostrannej závislosti

štátov SVE od EÚ ako modernizačného a stabilizačného faktoru. Preto sa musí klasifikovať väčší dôraz na pomoc pri uskutočňovaní reformami v štátach SVE, ktoré zlepšia ich podmienky na vstup. Tlak na rozšírenie klesne v takej miere, v akej sa reformy v štátoch SVE presadia pred ich vstupom.

Z hľadiska rozšírenia na východ nie sú všetky integračné kroky, vo vzťahu k tomu pilierom EÚ, rovnocenné. Spolková vláda by mala aj z tohto hľadiska preskúmať súbor svojich požiadaviek a návrhov pre medzivládnú konferenciu v roku 1996 a stanoviť si priority.

Pre európsku politiku Nemecka ostáva prvoradou dynamizáciu integrácie v EÚ, pre ktorú by sa mala využiť kooperácia s Francúzskom. Singularizácia a izolované postavenie Nemecka v otácke rozšírenia na východ by bolo nebezpečné. Nemecko potrebuje v európskej politike vyrovnanú stratégii, ktorá paralelne urýchľuje reformu EÚ a podporu demokracie a trhového hospodárstva v štátach SVE. Rozšírenie EÚ na východ je prevažne z (bezpečnostno-) politických dôvodov investičiou do schopnosti EÚ a Európy obstat' v budúcnosti. AK nebude EÚ schopná nájsť pre štaty SVE únosné riešenia, tak klesne priateľnosť politického projektu "Európskej únie".

2. Postoj EÚ a členských štátov

2.1. Doterajšia politika EÚ

Politika EÚ, najmä jej Komisiu, sa zatiaľ kryje s nemeckým záujmom o rýchlu integráciu štátov SVE. Essenšký summit splnil väčšinu nemeckých priárií. Je však jasné, že so tým celá záležitosť predbežne uzavrela a že Únia sa bude počas románskych predsedníctiev viac venovať problémom stredomorskej oblasti. Z hľadiska Nemecka to však nesmie byť na úkor rozšírenia o štaty SVE.

Hlavným nástrojom EÚ vo vzťahu k štátom SVE ostávajú Európske dohody, v ktorých im bola v Kodani a v Essene prisúbená perspektíva vstupu. Motorom aktívít za lepšie presadenie a doplnenie asociačných dohôd je Komisia EÚ. Štaty ED operujú v rámci organického scenára, ktorý vychádza z postupnej integrácie a vstupu štátov SVE ako demokracii blízkych profili štátov OECD.

Strednodobo by sa mali na najúspešnejšie reformujúce sa štáty v pňom rozsahu rozšíriť pravidlá a procesy uplatňované v hospodárstve, legislatíve a politike spoločenstva EÚ. Multilaterálnymi doplnkami bilaterálnych asociačných vzťahov (Kodaň 1993), ktoré sa týkajú všetkých štátov ED bez privilegovania višegrádzkých štátov, pracuje EÚ s určitým druhom "dvojitej siete". Ak sa má dosiahnuť optimálna efektívnosť opatrení, prinesie komplexnosť a očakávaná hustota interakcií značne problémy v koordinácii a manažmente. Predovšetkým zlepšenia príastkov sú perspektívne iba vedy, ak majú obidve strany rovnaky strategický cieľ, veria v neho a sú ochotné realizovať ho.

Zmluvná politika EÚ (pozri tabuľku 1 v prílohe), je geostrategicky diferencovaná, pričom ku krajinám, ktoré sa zúčastňujú na programe PHARE, toho času 11, potenciálne 15 - sa pristupuje rovnako. Mimoľadnym prípadom je Rusko a napr. Ukrajina, s

ktorou sú podpísané partnerské a kooperačné dohody a na ktoré sa aplikuje zvláštny program technickej pomoci (TACIS).

Naprieč svojím exportným úspechom v posledných rokoch sú štaty SVE pre EÚ z obchodno-politickej hľadiska relativne bežvýznamné. Výmena tovaru so štátmi SVE zodpovedá obratu EÚ so Švajčiarskom. Vstupom do EFTA (Európske združenie voľného obchodu) sa táto intenzita záujmov nemení. Len Rakúsko má, pri nižších objemoch, približne rovnaký obchodný záujem ako Nemecko s podielom 9% svojho exportu a 5,7% podielom importu zo štátov SVE. Bývalý fínsky "obchod s RVHP" sa výrazne orientuje na Rusko, Poľsko a Švédsko tu nemajú žiadne výraznejšie obchodné záujmy, okrem snárad' pobaltských štátov.

V najpokročilejšom štádiu sú asociačné vzťahy EÚ so štátmi Višegrádzkej štvorky. Potenciálne by sa do skupiny úspešných reformných štátov mohlo dostaviť aspoň Slovensko. Už len pre realizáciu Európskych dohôd je bezpodmienečne nutné koherentné uplatnenie mnohých nástrojov EÚ:

- napr. PHARE, obchodná, hospodárska, menová politika a politika súfáže, politika životného prostredia a sociálna politika atď. (kompetencia - EÚ/1. pilier);

- napr. politický dialóg, spoločné akcie; koordinácia na úrovni KBSE a OSN, ako aj na iných medzinárodných konferenciách Spoločná zahraničná a bezpečnostná politika (GASP) /2. pilier/;

- azylová a imigračná politika; boj proti zločinnosti (spolupráca vo vnútornej politike a súdnictev/3. pilier EÚ v súlade s medzivládnou spoluprácou).

Pre zvýšenie operatívnosti sú najvhodnejšie asociačné grémiá.

2.2 Problémy konsenzu medzi členskými štátmi

Medzi štátmi EÚ momentálne prebieha, vzhľadom na rozšírenie o štát SVE, niekoľko **zlomových liníi**, ktoré EÚ tradične vyrovňáva v jednom balíku alebo ich bude musieť rozhodnúť samostatne:

- **Zlomová línia medzi severom a juhom** konfronтуje južné krajinu s novými potenciálnymi **adopčiami** na finančnú podporu z Východu, s ktorými budú bojať o rozdeľenie obmedzených zdrojov zo štrukturálnych a cohéznych fondov.

- **Zlomová línia "finalité"** označuje rozdielnosť názorov na identitu Európskej únie a prebieha medzi zástancami medzivládneho systému a zástancami integrácie, medzi zástancami vnútorného trhu a voľného obchodu a unionistami, ktorí sa snažia o EÚ so štruktúrou štátu.

Otázka rozšírenia na východ by mohla byť pre túto latentnú "historickú" rozdielnosť názorov zlomovým miestom z nutnosti. Otázka či a ako rozšíriť EÚ na východ by mohla "konečnú orientáciu" EÚ poznačiť definitívne, čo predchádzajúce rozšírenie. V tom je jej historický rozmer. Spor o rozšírenie na východ by však mohol práve tak viesiť k autoblokácií EÚ, ktorá by príslušné prehodenie výhybky odzložila alebo o nám nerozholila. Posledná uvedená možnosť by plne zodpovedala doterajšej historii integrácie.

Z výskumu verejnej mienky v máji 1994 vyplynulo, že vo väčšine členských štátov EÚ, bolo 60% za prijatie

štátov Višegrádzkej štvorky (V4). Dokonca i v krajinách - ako Dánsko, Grécko, Portugalsko a Luxembursko - kde bol súhlas nižší ako 50%, boli odporcovia výrazne v menšine.

Pre EÚ znamená rozšírenie na východ výrazný presun stredoeurópskeho ľažiska, ktorý posilní politickej, hospodárskej a geografické centrálnu poziciu Nemecka. Na juhu naopak narastajú obavy stredomorských štátov EÚ z vývoja v Ištámskych krajinách. Únia sa môže stále menej uzatvárať pred týmito obavami.

Pri rozšírení na východ by EÚ ziskala periférnych členov s nízkou výkonnosťou a znížila by sa jej homogenita. V prípade vstupu štátov Višegrádzkej štvorky, predovšetkým Poľska, by výraznejšie nabrali črtu rozvojového spoločenstva. Najmä Francúzsko by mohlo nadobudnúť pocit, že sa stalo okrajovým štátom EÚ. Doterajší periférni členovia EÚ, Portugalsko, Španielsko, Grécko, Írsko sa obávajú o svoje príjmy z transferu nufne majú strach z konkurenčie východných štátov s nízkymi mzdami.

Nemecká európska politika sa snaží pôsobiť proti tejto percepčii, medziiným spoločnou východnou iniciatívou, ako je "Weimarský trojúholiček". Záujmy všetkých 15 štátov EÚ sa približujú vo všeobecných politických a bezpečnostno-politickej záujmoch. Implementačné nedostatky ED však ukazujú, že v EÚ je potrebné stále znova rokovať o nákladných opatreniach. Nemecká stratégia týkajúca sa ďalšieho rozvoja a prehlbovania únie musí zohľadňovať požiadavky na reformu, ktoré vyplývajú z rozšírenia na východ.

3. Postoj štátov strednej a východnej Európy

Štát SVE súria k vstupu do EÚ tri **motívy**:

1. Členstvo v EÚ symbolizuje vstup do západného spoločenstva blahobytu a bezpečnosti a predstavuje tým aj zárukú, že sa tieto štáty nevrátia pod vplyv Ruska. V bezpečnostno-politickej dimenzií rastie jeho význam v takej miere, v akej sa vstup do NATO proti vôlej Moskvy stáva nepravdepodobnejším.

2. Vstup je najlepšou zárukou prístupu k vnútornému trhu EÚ. Tento prístup zabezpečuje sice aj pridruženie a členstvo v Európskom hospodárskom priestore, ale nie nezvratným spôsobom ako je to v prípade plného členstva, ktoré okrem toho zaručuje i spoluurozihodnanie. Hospodárske pripojenie k EÚ umožňuje štátom SVE nájsť z relatívne nízkeho stupňa vývoja cestu k integrácii do svetového hospodárstva. **Z hľadiska štátov SVE neexistuje k EÚ, ako "kotve"**

modernizácie, žiadna iná alternatíva.

3. Vstup do EÚ je pre vládne elity **politickou zárukou proti ukončeniu alebo revízií nasledujúceho kurzu reformy smerom k "demokracii a trhovému hospodárstvu"**. Táto garancia je tiež základným záujmom Nemecka a SVE. **Odmietavý postoj EÚ by oslabil prozápadne orientované sily v štátach SVE a posilnil by nacionalistov.** Vzhľadom na rastúce sklamanie z reformného procesu v štátach SVE i tak hrozí, že ich vplyv sa bude zvyšovať.

Nakoľko mladé demokracie potrebujú hospodárske úspechy, žiadajú spravodlivú príležitosť ako obchodný a hospodársky partner a príjatie do EÚ ako rovnocenného partnera. **Ako členovia EÚ posilnia štáty SVE skôr "Interguvernalistov" ako "Integračionistov".**

Iniciatívy za regionálnu kooperáciu, ktoré vznikli po roku 1989, majú v súčasnosti v každom ohľade obmedzenú účinnosť i potenciál. Nie sú žiadnu alternatívou, ale len zmysluplným doplnením

napojenia na EÚ resp. integrácie. Členské štáty EÚ a/alebo Komisia EÚ, ako aj krajiny EFTA sa častočne zapájajú do kooperačných organizácií, ako v prípade Baltickej Rady a iniciatívy Stredná Európa. V rámci kooperácie medzi štátmi V4 bola dohodnutá stredoeurópska zóna voľného obchodu (CEFTA) s komplementárnymi smernicami k dohode o voľnom obchode v rámci EÚ.

Ani štvrta členovia CEFTA však nemajú spoločnú integračnú politiku. V súčasnosti tiež nezamýšľajú žiadne rozšírenie V4 na pridružené štáty SVE Bulharsko a Rumunsko. EÚ by mala podporovať práve toto rozšírenie.

Vstup do EÚ ešte viac rozpolní stredoeurópsku a východoeurópsku oblasť a potenciálne presunie hranicu chudoby a bezpečnosti. Každá politika rozširovania sa musí včas s týmto problémom vysovpadať a nájsť spôsob, ako zabrániť destabilizácii v štátach SVE, ktoré ešte neboli pridružené a ponúknut im primerané alternatívne formy vzťahov k EÚ.

4. Stratégia vstupu

4.1. Kritériá pre vstup

Na zasadení svojej Rady v Kodani určila EÚ pre vstup tieto kritériá:

- stabilita demokracie (človekého práva, právny štát, atď.);

- spôsobilosť kandidátu splniť požiadavky *aquis communautariae* (úroveň spoločenstva)

- fungujúce trhové hospodárstvo;

- súhlas s cieľmi politickej, hospodárskej a menovej únie;

- konkurencieschopnosť v rámci Európskej únie;

- spôsobilosť spoločenstva prijať nového člena bez toho, aby bola ohrozená jeho vlastná integračná dynamika.

Na tomto zozname, ktorý mohla EÚ predložiť aj iným kandidátom, je pozoruhodné kritérium spôsobilosti ďalšieho rozšírenia EÚ. Konštatuje sa tým potreba vlastnej reformy. Pre kandidátov zo štátov SVE bude určitou záťažou, že vzhľadom na pomere dĺžiek lehoty do vstupu a otázkny vývoj integrácie v EÚ nemôžu odhadnúť, do akého druhu únie nakoniec vstúpia.

Kritériá uvádzajú kvalitatívne podmienky, ktorých posúdenie treba zvážiť a rokovovať o nich. Ponúkajú sa také inštitucionálne riešenia ako posúdenie paritnými asociačnými grémiami za účelom zvýšenia operatívnosti. Napríklad plné členstvo v Rade Európy zaručuje demokratickú legitimitu.

Pri ekonomických kritériách prichádzajú do úvahy skôr kvantitatívne ukazovatele, napr. stupeň privatizácie alebo podiel voľných cien, ako znak pokroku pri budovaní trhového hospodárstva. Bilancia výkonnosti, zahraničná hodnota meny, produktivita a príjem na jedného obyvateľa sú znakom konkurencieschopnosti. Aj tu však vznikajú problémy s merateľnosťou (napr. tieňové hospodárstvo), existuje tiež možnosť, že národné štatistiké úrady z politických dôvodov zmanipulujú údaje. Napriek tomu sú tieto indikátory prvým ukazovateľom hospodárskej situácie a nepríamo poukazujú na adaptačné problémy v štátach SVE a na vznik prípadnych nákladov pre EÚ. Rozhodujúcemu by bola schopnosť štátov SVE zapojiť sa do EWR, ktorá sa medziiným dala meriť aj prevzatím pravidiel, ktoré boli dohodnuté v projekte vnútorného trhu EÚ. Týmito pravidlami sa musia riadiť aj členovia. Aj Maastrichtská zmluva kladie podobné požiadavky na členov Hospodárskej a menovej únie (inflácia, deficit rozpočtu, štátne zadluženosť).

Štáty Višegradskej štvorky sú kritériá v princípe akceptujú, ale považujú politické za splnené a pri hospodárskych zdôrazňujú, že nejde ani tak o výšku

prijmu ako o "zdravú" ekonomiku. Višegradske štáty vyzdvihujú svoje pokroky v makroekonomickej stabilizácii. EÚ však zdôrazňuje ako podmienku pre vstup mikroekonomické základy medzinárodnej konkurencieschopnosti hospodárstva. Štáty SVE žiadajú, aby sa príslušné zhodnotenie urobilo do roku 1996 a potom sa priamo pristúpilo k rokovaniu o vstupe. Kým štáty SVE chcú časť adaptačných procesov uskutočniť až po vstupe, EÚ ich považuje za vstupnú investíciu.

4.2. Náklady a prínos zo rozšírenia na východ

Náklady na rozšírenie EÚ, pokiaľ bude rozšírenie podriadené dodržaniu väčšiny doterajších opatrení EÚ, budú mať rôzne formy:

- Priame výdaje na hospodárenie z rozpočtu EÚ vypĺňajú z čerpania vstupujúcich zemí zo štrukturálnych fondov a ich účasti na spoločnej agrárnej politike. Doterajšie odhady (Snemovňa lordov 1992; CEPR 1992; štúdia na objednávku Komisie EÚ **počítajú s transferom 13 mld. ECU (=cca 26 mld. DEM)** pre šesť doteraz pridružených krajín a **86 mld. ECU (= 172 mld. DEM)** pre štáty SVE+SNŠ. Vzhľadom na netto podiel Nemecka na rozpočte EÚ vo výške cca 30% by to pre Nemecko znamenalo ďalšie výdavky vo výške cca 20 - 55 mld. DEM zo spoločného rozpočtu. Nemecký rozpočet by však bol odľahčený v tejkej mieri, v ktorkej by odpadla bilaterálna pomoc štátom SVE. Vzhľadom na to, že pomoc južným krajinám EÚ je asi dvadsaťkrát vyššia ako objem určený pre programy PHARE, bola by úspora malá. Táto suma by sa však mohla pri vytváraní štrukturálnych fondov v dôsledku intenzívnejšej kohéznej politiky EÚ ešte zvýšiť. Ak sa vychádza zo skúseností z rozšírenia na juh, možno počítať ešte s dodatočnými zvláštnymi programami (ako PEDIP a PEDAP v prípade Portugalska) pre slabšie vstupujúce štátu (napr. Slovensko). Podľa všetkých predpokladov by EÚ musela tieťo transfery poskytovať niekoľko desaťročí.

- Adaptačné náklady pre výrobcov v EÚ vznikajú v tých odvetviach, v ktorých štáty SVE stále silnejšie prenikajú na trh EÚ. Sú však nákladmi na vstup iba podmienene, lebo sú už zahrnuté do naplánovaného otvorenia trhu, ktoré vypĺňa z asociačnej a obchodnej dohody. Väčšina sú však obchodné objemy ale veľmi nízke (menšie ako 5% celkových dovozov EÚ) a len jedna tretina exportov štátov SVE pozostáva z citlivých produktov ako oceľ, uhlie alebo textilné výrobky. Podstatne vyššie sú náklady v agrárnom sektore. Modernizované poľnohospodárstvo štátov SVE by vyuvinulo značný tlak na zniženie cien poľnohospodárskych výrobkov. Adaptácia agrárnych trhov štátov SVE a ich pripojenie k spoločnej agrárnej politike (GAP) by bolo fatálnou

chybou. Biela kniha o reforme GAP, ktorá má predložiť Komisiu EÚ do konca roku 1995, by sa mala v celej EÚ využiť na diskusiu o zdľavých štrukturálnych zmenach.

- Sloboda voľného pohybu a sloboda usídlenia by pri pretrvávaní veľkých rozdielov v príjmoch mohli viesť k značným **migrančným pohybom**. V imigračných krajinách budú stúpať náklady na poistenie v nezamestnanosti v tejkej miere, v ktorkej príťahovanie alebo dochádzajúci zamestnanci zo štátov SVE vyliečia z pracovných miest občanov EÚ. Okrem toho treba v tomto prípade počítať s veľkými sociálnymi a politickými problémami.

- Európske inštitúcie, ktoré sa rozšírením EFTA už aj tak stali značne nepružnými, sa musia dôkladne reformovať, lebo by boli vystavené enormnému zaťaženiu. Rada, komisia a parlament by v EÚ "15 plus" potrebovali nové pravidlá zloženia a procesu rozhodovania. Predsednícka funkcia by v útriu rotovala ešte dlhšie. Klesajúca účinnosť ako aj politická a rozhodovacia schopnosť orgánov spoločenstva by v strednodobej perspektíve pochovala ich legitimitu.

Prínos rozšírenia EÚ na východ má skôr kvalitatívny charakter a z veľkej časti sa dá dosiahnuť aj bez vstupu, už v rámci pridruženia.

- Potenciálny príspevok štátov SVE do rozpočtu EÚ je vzhľadom na vysoké transfery zanedbateľný.

- Hospodárske výhody pre EÚ sú pozoruhodné. Prírastky exportu sú už teraz veľmi vysoké a s úspešným rozvojom v oblasti sa budú ďalej veľmi zvyšovať. Výhodné obchodné podmienky vytvárajú pre spotrebiteľov EÚ zisk z blahobytu. Podniky EÚ môžu zamestnávať v lacnej pracovnej sile zo štátov SVE znižiť svoje náklady a tým zvýšiť svoju konkurencieschopnosť. Pri plnom členstve by sa dali investície v štátoch SVE ľahšie realizovať a boli by úplne chránené pred politickými zásahmi.

- Rozhodujúci je politický prínos. Od plného členstva možno očakávať politickú stabilitu a zabezpečenie demokracie v štátach SVE, ktoré pridruženie nezarúčuje. (Grécko, ktoré sa pridružilo roku 1961 sa roku 1967 stalo diktatúrou). **Politickú stabilitu treba vytvoriť už v prípravnom štádiu pridruženia. Krajina nie je stabilná preto, lebo je členom, ale je členom preto, lebo je stabilná.** Je príznačné, že EÚ neprijalo Juhoeurópske štáty v turbulentnej fáze po páde diktatúry, ale až v roku 1985, keď sa v nich demokracia už upevnila. Rozšírenie na východ by nakoniec zabránilo vzniku geostrategickej šedej zóny medzi SNŠ a EÚ. Stredoeurópske krajinami sa jasne vyslovili za prozápadnú orientáciu, ktorú by členstvo v EÚ spečatilo.

4.3. Formy vstupu

Vstup do EÚ si možno predstaviť v rôznych formách. Tento proces už prebiehal pri predchádzajúcich etapách rozšírenia v rôznej forme a rôznu rýchlosťou:

- pri rozšírení na juh uplynulo medzi žiadostou a rokovániami niekoľko rokov, nakoľko ES mala pochybnosti o tom, či žiadateľov vyhovujú podmienkam vstupu. V prípade Portugalska dokonca vytvorilo špeciálny program na pomoc v prípravnej fáze. Po vstupe platili dlhé prechodné lehoty (v jednotlivých prípadoch až do 10 rokov). Portugalsko obdržalo popri normálnych fondoch aj dodatočné programy špeciálnej pomoci na modernizáciu svojho poľnohospodárstva a priemyslu. Spoločenstvo však principiálne nerobilo žiadne ústupy zo svojej požiadavky, že noví členovia musia píne prevziať *acquis communautaire* (úroveň spoločnosti).

- Naproti tomu pri štátach EFTA uplynul medzi žiadostou o prijatie, začiatkom a koncom rokovania relatívne krátky čas, pretože o ich akceptovateľnosti pre vstup, nikdy neboli pochybnosti. Žiadost Rakúska z roku 1989 však ostala ako súčasť kola EFTA dlhšie ležať ľadom. Ako členovia Európskeho hospodárskeho priestoru museli krajinu EFTA urobiť relatívne malé adaptačné kroky. Napriek tomu sa rokovania o agrárnych, rybárskych a tranzitných otázkach ľahali dva roky.

Európsky hospodársky priestor rozširuje svoj vnútorný trh na krajinu EFTA a vytvára za tým účelom vlastnú štruktúru inštitúcií a rozhodovacích procesov. Nie je však žiadnym člastočným členstvom v EÚ v zmysle účasti v inštitúciach EÚ a na rozhodovacích procesoch. Pre štátov SVE je najväčšou prekážkou práve schopnosť obstáť na vnútornom trhu. Európsky hospodársky priestor je skôr alternatívou pre štát, ktoré chcú integráciu trhu bez politickej integrácie.

Vzhľadom na väzne štrukturálne problémy a relatívnu chudobu väčšiny ekonomik štátov SVE je pravdepodobnejší proces podľa vzoru rozšírenia na juh. Ak má byť formálny vstup určitý z politických dôvodov, bolo by treba preskúmať, v akej miere by sa potom EÚ nemala vziať plného prevzatia *acquis communautaire* ("zľavnený vstup"). Ako protiopatrenie by únia potom mohla od vstupujúcej krajiny žiadať, aby sa predbežne vzdala niektorých práv, ktoré jej ako platnému členovi prínaľežia (napr.

sloboda voľného pohybu), čo by viedlo k vydženejsiu vzťahu medzi právami a povinnosťami. Taký "zľavnený vstup" by sa v podstate rovnal člastočnému členstvu.

Pre štátov SVE by malo význam také člastočné členstvo, ktoré štrukturované vzťahy ešte neumožňujú. Štátom s člastočným členstvom by pridelilo práva a povinnosti, ktoré vychádzajú v ústrety záujmom a možnostiam štátov SVE, bez toho, aby sa zanedbali záujmy EÚ. Bola by tak mysliteľná účasť štátov SVE v rôznych grémiah Únie (parlament, rada, hospodársky a sociálny výbor), pričom by ich právne postavenie mohlo byť variabilné (pozorovateľ, poradenstvo, obmedzené hlasovacie právo). Konkrétna aplikácia spolupráce a otázok s ňou súvisiacich na mnohých pracovných úrovniach a v pracovných útvoroch (poslanecké kluby, výbory, COREPER-výbor stálych zástupcov národných vlád pri EÚ, atď.) však zrejme bude fažká. Štátov SVE, ktoré majú stabilné menu, by mohli byť zapojené do menovopolitickej spolupráce.

Opakovane navrhovaný pevný termín prijatia štátov SVE asi do konca roku 2000 by sice mohol vyuvinúť určitý tlak na reformné procesy, ktoré sú potrebné na obidvoch stranach, v konečnom dôsledku však nie je realistický. Ak nehrozí, že budú poškodené dôležité záujmy, nikt sa nebude cítiť viazaný iba terminom. Realistickejším heslom by bolo "tak rýchlo, ako je to možné a tak pomaly, ako je to potrebné". S otázkou času je úzko spojené aj rozhodnutie, ktoré štátov SVE by mohli a mali vstúpiť do EÚ. Pokial nedôjde k žiadnemu negatívному zvratu, je možné predstaviť si Slovensko alebo Česko ako člena ešte v tomto desaťročí. Balkán a Pobaltie potrebujú určite ešte podstatne viac času.

Všetky kolá rozšírenia, okrem Grécka, sa uskutočňovali v skupinách. To má zmysel vtedy, keď sú vstupujúce štátov EÚ hľadá vlastného prepojené alebo sú blízke politicky. I keby to bol konkurenčný vzťah, v ktorom EÚ nechce nikoho znevýhodniť alebo uprednostniť. V štátoch SVE ide skôr o druhú možnosť, zatiaľ čo obchodné vzťahy a regionálna integrácia sú nevýrazné. **Prijatie iba jednej krajiny by proto pravdepodobne zhoršilo vzťahy ku krajinám, ktorých vstup bol odložený. Postup, pri ktorom by sa prijímali krajiny jednotlivé, slúži spomaľovaniu celkového procesu a posilňuje pozíciu EÚ pri rokovaniach.**

5. Politická a bezpečnostno-politická spolupráca

5.1. Aktéri a stratégie vo vzťahu k SVE: EÚ, ZEÚ, NATO

(Európska únia, Západoeurópska únia, Severoatlantický pakt)

Centrálnymi aktérmi politickej a bezpečnostno-politickej spolupráce so štátmi SVE sú EÚ, ZEÚ a NATO. Aj po Budapeštianskom summite západné krajiny i štátov SVE podpremerne využívajú a rozvíjajú OBSE. Najrozšiaľejším kódexom pre bezpečnosť a spoluprácu, ktorý zahŕňa najviac krajín, však ostávajú princípy Parížskej chartry.

EÚ, ZEÚ, a NATO robia vo vzťahu k štátom SVE politiku zapojenia prostredníctvom zvláštnych dohôd a opciu na vstup nechávajú otvorenú. Rozhodnutie o vstupe sa uskutoční na základe budúceho rozdelenia pozícii a úloh medzi EÚ, ZEÚ a NATO. Najviac sa dočasť zaviedala prijatí nových členov EÚ, kým ponuka na "Partnerstvo za mier" a spoluprácu v NACC (Severoatlantická rada pre spoluprácu) resp. v Konzultačnom fóre ZEÚ, evidentne oddáluje prijatie a je zameraná na dlhodobejšie prechodné riešenie.

Súčasťou obidvoch prechádzajúcich stratégij na zabezpečenie mieru, kolektívnej bezpečnosti a demokratizácie sú rôzne nástroje a kooperatívne formy. EÚ ako civilná moc ponúka prevažne tie, ktoré sú zamerané na rozvoj štátneho blahobytu a politickej prepojenie. Pakt stability je dôležitým nástrojom bezpečnostnej politiky EÚ, ktorý nuká možnosť intenzívnej nemecko-francúzskej kooperácie.

ZEÚ ako "integrálna súčasť ďalšieho rozvoja EÚ" a bezpečnostnopolitickej zložky GASP náskokujú štátom SVE prístup k západoeurópskej zmluve o pomoci, z ktorej je Rusko vylúčené. Budúce vzťahy medzi EÚ a ZEÚ sú vo vnútri a medzi ich členami sporné. Objektívnym problémom sú rozdielne členstvá resp. status členov EÚ v ZEÚ a v NATO. Zatiaľ, čo všetci členovia pôvodnej EÚ-12 (okrem Írska a v prípade ZEÚ Dánska) sú členmi NATO, NACC, ZEÚ alebo Konzultačného fóra ZEÚ, zladen s novými členovmi EFTA nie je členom ZEÚ a NATO. V štátoch SVE sú naproti tomu všetky pobaltiskej

a pridružené krajiny členmi NACC a Konzultačného fóra ZEÚ.

Aj tieto rozdielnosti hovoria proti úzkemu časovému a obsahovému spájaniu rozširovania EÚ a NATO.

5.2. Perspektívy

Už samo členstvo v EÚ prináša so sebou zvyšovanie bezpečnosti i bez bezpečnostno-politickej zložiek EÚ. Zvláštny status ZEÚ ("pridružení členovia") pre šesť štátov ED a Pobaltiško (Kirchbergská deklarácia) môže mať hľadisku približovania kandidátov k vstupu do GASP zmysel a prispievať k budovaniu dôvery. Pre členstvo v EÚ je dôležité vytvoriť spoločnú zahraničnú a bezpečnostnú identitu. Pre plný vstup štátov SVE do ZEÚ musí platiť, že automatický záväzok poskytovať pomoc je vo vzťahu k novému členovi dôveryhodný. Vstup do EÚ priniesie so sebou i následné členstvo štátov SVE v ZEÚ, ako to je v prípade nových členov z EFTA.

Kým spôsobilosť štátov SVE prijať GASP sa prevažne nepovažuje za kontroverznú, postoj rozšírenej EÚ k Rusku by mohol spôsobiť konflikty medzi starými členmi a štátmi SVE. Štátov SVE a EÚ majú sice spoločný záujem na partnerskej kooperácii s Ruskom v oblasti zahraničnej a bezpečnostnej politiky, ale nie za cenu, že Rusko by malo právo veta. EÚ preto vyhlasuje, že pripojenie, prípadne členstvo štátov SVE v ZEÚ je časťou procesu asociácie k EÚ, ale nie rozšírením západnej aliancie.

To neplatí pre členstvo v NATO, o ktoré sa snaží väčšina štátov SVE a ktoré dokonca považuje za prioritné. Pre EÚ sa členstvo štátov SVE v NATO stane problémom až vtedy, keď tieto do nej vstúpia. Keby sa WEÚ ako súčasť EÚ skutočne rovinula na európsky pilier NATO, stala by sa identita členstva v EÚ a NATO, i keď teraz neexistuje, funkčnou. Najprv však tieto otázky vyvstanú v prípade neutrálnych nových členov, ktorí budú od roku 1995 spoluurčovať smerovanie GASP a nepriamo aj ZEÚ.

6. Pomoc pred vstupom na základe transformačného partnerstva

Popri spolupráci v bezpečnostnej politike budú centrálnymi politickými oblasťami spolupráce medzi západnou Európu a štátmi SVE obchod a pomoc. Ak chce EÚ transformáciu v štátach SVE trvalo podporovať, musí v obidvoch oblastiach zmeniť svoje priority.

6.1. Otvorenie trhu a celoeurópsky vnútorný trh

Od roku 1989 EÚ až štaty SVE značne znížili svoje vzájomné obchodné obmedzenia a vzájomný obchod výrazne rozšírili. Cieľom obchodnej a hospodárskej politiky by mala byť podpora ďalšieho rastu obchodu. Ďalšie odbúravanie obchodných obmedzení nemá pri tom veľký význam. Dôležitejší faktorom by bolo urýchlenie a zjednodušenie tých administratívnych procedúr pri dovoze, ktoré obmedzujú výmenu. Obidve strany by sa mali vyhnúť detailnému protekcionizmu (ako napr. v prípade poľských čerešní). Európske dohody ponúkajú prieskormu na uzavretie dohôd o urýchlených postupoch na odstránenie obchodno-politickej konfliktov.

Pri tom by mohlo pomôcť rozšírenie európskeho vnútorného trhu do štátov SVE. Muselo by to však prebiehať asymetricky, lebo štaty SVE ešte neobstojia v otvorennej konkurenции. Štaty SVE by však mohli postupne prevziať pravidlá EÚ o vnútornom trhu do svojej legislatívy. V dôsledku toho by sa s výrobkami, ktoré by vyhovovali týmto predpisom, na trhu EÚ zaobchádzalo ako s výrobkami EÚ. Komisia EÚ vypracúva v rámci stratégie priblížovania harmonogram adaptácie.

So súhlasom štátov SVE by mohol a mal takýto postupný celoeurópsky vnútorný trh liberalizovať aj obchod medzi štátmi SVE. Pôvodné pravidlá, ktoré sú zakotvené v Európskych dohodách, povolujú sice akumuláciu podielu čerpania limitu rôznych štátov SVE pri vývoze do EÚ, ale nepožadujú ich pri regionálnom obchode.

Stredoeurópska zóna voľného obchodu (CEFTA) zahŕňa iba štyri višegrádske krajinu (Poľsko, Maďarsko, ČR a SR). Bulharsko a Rumunsko, ktoré sú tiež pridruženými štátmi SVE sú z nej vylúčené. EÚ by mala sledovať, bez toho aby umelo vynučovala regionálnu integráciu, ako sa správajú vyspelejšie višegrádske krajinu k svojim, menej konkurencieschopným susedom. Od EÚ môžu sotva očakávať lepšie zaobchádzanie.

Rozhodujúce sú opatrenia, ktoré zvyšujú

obchodný objem z hľadiska strednodobej perspektívy

- Z národochospodárskeho hľadiska stúpa objem obchodu so všeobecným rastom. Vývozy štátov SVE do EÚ sú od roku 1992, vzhľadom na recessiu, znížili. **1% nárast v EÚ je pre štáty SVE užitočnejší ako 1% zníženie cieľa.** Keď sa bude spoločný koláč zväčšovať, dodávateľa z EÚ sa ľahšie vzdajú väčšieho kusu v prospech konkurentov zo štátov SVE a nebudú sa tak v Lehemente dovolávať protekcionistických opatrení. Dlhodobo nemôžu štaty SVE - až odhliadneme od možnosti využívania bilancie obchodu s tretími krajinami - viac z EÚ importovať ako do nej exportujú. EÚ musí už vo vlastnom záujme záležať na raste dovozov zo štátov SVE. Každý prebytok exportu EÚ musia štaty SVE namáhavo finančovať zvyšovaním zadlženosťi alebo prebytkami exportu do ostatných krajín.

- štáty SVE musia posilňovať svoje **systémy na podporu exportu.** Majú nedostatok inštitúcií a politík na financovanie a poistenie obchodu, ako aj nedostatočný marketing (informácie o trhoch, veľtrhy, atď.). Členovia EÚ zatiaľ venujú veľkú časť svojej "pomoci" štátom SVE v podstate na podporu exportu.

- **Dopravná a telekomunikačná štruktúra** sa musí vybudovať pre vyšší obchodný obrat. Pri veľkých projektoch treba očakávať odpor ochrancov životného prostredia (budovanie diaľnic atď.).

Rast obchodu nakoniec závisí prevažne od kooperácie podnikov so štátmi SVE. Tak ako v ostatnom medzinárodnom obchode budú aj v obchode medzi EÚ a štátmi SVE hrať rozhodujúcu úlohu dodávateľské vzťahy v rámci nadnárodných zdrúžení. Najprv sa však musia rozvinúť zahraničné priame investície, dodávateľské vzťahy, subcontracting, licenčná výroba a iné formy spolupráce s štátmi SVE.

Tieto kooperácie by mohli významou mierou prispieť k modernizácii hospodársstva štátov SVE. Doterajší proces reformiem viedol len v malom počte úspešných reformujúcich sa štátov k makroekonomickej stabilizácii, trhovohospodárskej legislatíve a začiatkovo privatizácii (mnohé krajinu nedosiahli ani to). Tieto reformy však len vo veľmi malej miere zmenili štruktúru výroby, používané technológie, vybavenosť kapitálam a manažment. Od toho závisí, či vzrástú produktivita a konkurencieschopnosť - čo je veľmi naliehavé.

Zahraničné priame investície doteraz prispeli k modernizácii len veľmi skromnou miestu. Napriek

veľkému počtu joint ventures bolo prakticky investované len veľmi málo kapitálu. Väčšinou sa jednalo iba o prevzatie existujúcich podnikov, ktorých cieľom bolo udržať a zabezpečiť si trhy v štátach SVE. Investície na "zelenej lúke" a proexportne zamierané investície hrajú podstatne menšiu úlohu. Celkový objem investícii je skromný: iba cca 5% zahraničných investícií išlo do štátov SVE (včítane bývalého Sovietskeho zväzu).

Premiestnenie výroby do štátov SVE ohrozuje, vzhľadom na recessiu, pracovné miesta v Nemecku a EÚ. Vysoké rozdiely v mzdách (1:15) spôsobujú, že podniky premiestňujú časti výroby s vysokým podielom mzd do štátov SVE. Znižujú sa tým náklady na celkovú výrobu a zároveň to prispieva k zabezpečeniu ostatných pracovných miest s vysokým podielom mzd. Konečným výsledkom je však strata pracovných miest najmä pre nižšie kvalifikované pracovné sily. Táto skupina je vystavená aj konkurencii dochádzajúcej a novoprihádzajúcich pracovníkov.

Premiestnenie jednoduchých výrob do štátov SVE musia vo vnútri EÚ pocíťovať ako nebezpečenstvo doterajšie periférne oblasti s nízkou mzdou, ako sú Portugalsko, Írsko alebo Španielsko. Kompenzačný rast, napríklad v odvetví investičného tovaru, naproti tomu prospevia skôr Nemecku alebo iným centrálnym ekonomikám. Bez včasného celkového rastu dôjde v konečnom dôsledku k prerazdeniu výroby a zamestnanosti minimálne z periférie do štátov SVE.

Na jednej strane by mohla taká nová deľba práce európskej oblasti pomôcť, lebo sa znížia náklady. EÚ by mohla so štátmi SVE realizovať takú deľbu práce, akú má už dlhšie USA s Mexikom a Japonsko s južnou Áziou. Na druhej strane by mohela Únia paralelne s týmto procesom urobiť opatrenia zamierané na aspoň čiastočnú kompenzáciu znevýhodnených regiónov a skupín pracujúcich.

Politickej a spoločenskej prijateľnosti novej deľby práce by mohla slúžiť aj kontinuálna zahranično-hospodárska kontrola, ktorá

- bude držať podhodnotenie miest štátov SVE v únosných medziach,

- bude kriticky vystúpovať proti oddeleniu rastu produktivity a miezd,

- bude spájať podporu priamych investícií (napr. poistenie proti riziku) so zabezpečením práv zamestnancov a odborov.

6.2 Nutnosť reformovania pomoci

Doterajšia pomoc Západu sa koncentrovala na podporu vlastných exportov do štátov SVE. Ďalšou

dôležitou položkou bolo odpustenie dlhov (Poľsku) a subvencie do platobných bilancií respektíve poskytnutie makroekonomických stabilizačných úverov. Prinajmenšom vtedajším efektom tohto druhu pomoci bola i podpora importných možností štátov SVE. Veľká časť celkovej "pomoci" pozostávala z úverov, ktoré zvyšili zadlženosť štátov SVE. Na malej absorpcii príslušných prostriedkov sa tiež podieľala primeraná skepsa štátov SVE, ktoré pomoc dostali. Tento druh pomoci by malo vystriedať otvorené "transformačné partnerstvo".

Pomoc ES/EÚ sa vyznačovala tým, že - odhliadnuc od úverov EIB (Európska investičná banka) - pozostávala z príspevkov, ktorími sa financovala technická pomoc a poradenstvo. Objem programov PHARE vzrástol z 1 mld. DEM v roku 1990 cez 1.7 mld. DEM v roku 1991 na 2 mld. v roku 1992 až 1993. Pomocné programy sa odsúhlasili s ich účastníkmi a boli verejne vypísané. Orientujú sa teda zásadne podľa potreby a ponuky a je na ne vypísaná súťaž.

Doterajšia kritika programov PHARE sa sústredovala na pomalý prevod prostriedkov, záhlavu povolovacieho a realizačného prax a vysoké náklady na západných poradcov. Podobne ako pri rozvojovej pomoci nepostihuje táto skôr typická kritika skutočné problémy. Rýchly prevod peňazí a povrchné preskúmanie projektu často vedú k schváleniu projektov, ktoré nemajú žiadúci alebo len malý efekt. V praxi je preto pomoc často kritizovaná buď kvôli zlým projektom alebo záhlavému postupu.

Rozhodne je najlepšia rýchla a dôkladne naplánovaná pomoc. Všetky subdodávky, pokiaľ majú zodpovedajúcu kvalitu a sú cenovo výhodné by sa mali nakupovať v štátach SVE. Obsiahle znalecké posudky, ak ich majú poradcovia vypracovať za každú cenu, sú bez aplikovateľných výsledkov príliš drahé. Veľmi by pomohlo prepojenie zložiek PHARE a TACIS so skúsenými oddeleniami sektorov Komisie.

Kritika zloženia pomoci je závažnejšia. Niektoré štáty, ktoré pomoc dostávajú, hovoria medzi ňim o "overconsulting" a očakávajú viac investícií, alebo aspoň spojenie poradenstva a investícií. Presne toto sa realizovalo v prípade programu PHARE v rámci spolupráce s investormi ako EIB a EBOR (Európska banka pre obnovu a rozvoj) a mohlo by sa v tom pokračovať pri ďalších pilotných projektoch. Okrem toho by sa mala zvážiť možnosť prispieť z prostriedkov pomoci na poistenie rizika pri súkromných investíciach. Treba však zabrániť tomu, aby západní investori zvalili celé riziko len na verejný rozpočet. Odhalosanie pravidiel na poskytovanie finančnej podpory všetkým členom EÚ by malo zabrániť závodu o subvencie, aký sme kedysi poznali pri podpore exportu.

Regionálne by mala pomoc siaháť z centra smerom do "provincie", nakoľko v hlavných mestách sa i tak sústredujú kontakty a finančné toky. Projekty presahujúce hranice by mohli prispieť k užšej regionálnej spolupráci medzi štátmi SVE. EÚ by mala regionálne a sektorálne rozdelenie pomoci viazať na transparentné kritériá odsúhlasené partnermi.

Vzhľadom na kritiku, by sa mali uprednostniť také formy spolupráce, ktoré sa dajú na Západe lepšie zdôvodniť, resp. ktoré nie sú natokto kritizované. **Odpustenie dňov by niektorým štátom pomohlo viac, ako nové úvery. Malo by sa viack viazať na politické podmienky. Nenávratné finančné pomoci by sa mali použiť na projekty, ktoré sú v bezprostrednom nemeckom alebo európskom záujme: Stabilizácia demokracie, bezpečnosť reaktorov, ochrana životného prostredia, úspora energie, boj proti šíreniu jadrových zbraní.**

K sociálnej a politickej stabilizácii by mohli prispieť priame subvencie do sociálnych sietí. Je

samozejmé, že západné platby by sa mali viazať na rozvoj demokratizácie v štátach SVE. Taká politika by však mohla dosiahnuť aj opačný cieľ, keby nacionalisti v štátach SVE denunciovali svojich demokratických súperov ako cudzích žoldnerov.

Každá seriánova snaha o pomoc stojí prostriedky z obmedzeného rozpočtu, každé otvorenie trhu pracovného miesta v odvetviliach ohrozených importom. Bolo by lepšie, keby Západ mesto poskytovať finančnými výkochmi úverov štátom SVE radšej financoval adaptáciu vlastných štruktúr prostredníctvom opatrení v oblasti trhu práce a v priemyselnej politike. Ak sa Západ sústredí na to, aby si urobil poriadok vo vlastnom dome, zoberie Východu ľúzle, ktoré brzdia jeho aktivity, že Západ môže vyriešiť jeho problém. Menej zasahovať zo strany Západu vezme viac z plachiet aj protizápadným prúdom v štátach SVE, ktoré sa bránia prílišnému cudzemu vplyvu. Štátom SVE v konečnom dôsledku najviac prospeje prosperujúca západná Európa.

Tabuľka č. 1:
Stav zmluvnej politiky EÚ so štátmi SVE - máj 1994

Štát	Vzťah k EÚ
Poľsko	ED v platnosti, žiadosť o prijatie, PHARE
Maďarsko	ED v platnosti, žiadosť o prijatie, PHARE
ČR	ED v platnosti, PHARE
SR	ED v platnosti, PHARE
Rumunsko	ED v platnosti, PHARE
Bulharsko	ED v platnosti, PHARE
Albánsko (Juhoslovávia)	DOK 1992, PHARE DOK 1980-1991
Slovensko	uznané 15.1. 1992, DOK od 5.4. 1993, PHARE
Chorvátsko	ED v štadiu rokovania
Bosna-Hercegovina	uznané 15.1. 1992, humanitárna a okamžitá pomoc
Macedónia	uznaná 7.4. 1992, humanitárna a okamžitá pomoc
Srbsko- Čierna Hora	uznaná 7.4. 1992, humanitárna a okamžitá pomoc embargo
Litva	DOK, PHARE, DVO podpísaná, ED v rokovani
Lotyšsko	DOK, PHARE, DVO podpísaná, ED v rokovani
Estónsko	DOK, PHARE, DVO podpísaná, ED v rokovani

ED - Európske dohody

DOK - Dohoda o obchode a spolupráci

DVO - Dohoda o voľnom obchode

PHARE - Program EÚ pre hospodársku výstavbu v štátach SVE

SKRATKY

- CEFTA .....
- COPERER .....
- EFTA-EZVO .....
- EBOR .....
- ED .....
- EIB .....
- ES .....
- EÚ .....
- EVR .....
- GASP .....
- GAP .....
- KBSE .....
- NACC .....
- OECD .....
- OBSE .....
- SVE .....
- TACIS .....
- ZEÚ .....
- WWU .....
- Stredoeurópske združenie voľného obchodu
- Výbor stálych zástupcov národných vlád pri ES
- Európske združenie voľného obchodu
- Európska banka pre obnovu a rozvoj
- Európska dohoda
- Európska investičná banka
- Európske spoločenstvá
- Európska únia
- Európsky hospodársky priestor
- Spoločná zahraničná a bezpečnostná politika
- Konferencia o bezpečnosti a spolupráci v Európe
- Severoatlantická rada pre spoluprácu
- Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj
- Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe
- stredná a východná Európa
- program technickej pomoci pre krajinu býv. ZSSR
- Západoeurópska únia
- Hospodárska a menová únia